

NÁRODNÁ BANKA SLOVENSKA

**REGIONÁLNE ASPEKTY PÔSOBENIA PRIAMYCH
ZAHRANIČNÝCH INVESTÍCIÍ**

Ing. Adela Hošková, CSc.

Inštitút menových a finančných štúdií
Bratislava 1997

Regionálne aspekty pôsobenia priamych zahraničných investícií

V rozvinutých ekonomikách, prípadne i v rozvojových krajinách sa na základe dlhoročného vývoja vstupu priamych zahraničných investícií zovšeobecnil skúsenosti ich prílevu do jednotlivých regiónov danej krajiny a ich vplyvu na konkrétny regionálny rozvoj.

Na základe empirie trhových ekonomík možno konštatovať nasledovné rozhodovacie hľadiská pre priame zahraničné investície.

Voľba určitého regiónu pre priame zahraničné investície môže byť náhodná, alebo vybraná predom. Z regionálneho hľadiska sa v ekonomickej literatúre rozoznávajú priame investície typu “targeted”, “imidental” a “domestic”. V rámci “targeted” sú orientované priamo pre určitý región a investor doposiaľ v danej oblasti ešte neinvestoval. V rámci “imidental” investor obvykle preberá určitú, už zavedenú firmu. V popredí záumu investora je predmetná firma a nie konkrétny región. “Domestic” investícia predstavuje vstup a usadenie zahraničnej firmy, ktorá má za cieľ expanziu na trhu v hostiteľskej krajine.

Teória regionálnej deľby priamych zahraničných investícií predpokladá, že:

- vlastníctvo investícií národných a zahraničných podnikov je regionálne odlišné;
- popri všeobecných miestnych výhodách musia pre zahraničné priame investície existovať špecifické regionálne výhody, ktoré sú pre zahraničných investorov atraktívnejšie ako tie ostatné.

Stimuly môžu byť - výhodná poloha, finančné výhody, dostatok lacných pracovných síl a pod. Výber krajiny ako “miesta pôsobenia” sa bude konať podľa miestnych výhod. Známy anglický ekonóm J. Dunning rozoznáva nasledovné miestne výhody:

Špeciálne podmienky:

1. Výrobné náklady
  - a) mzdy
  - b) energetické náklady
2. Dopravné náklady
3. Všeobecné podmienky - medzi ktoré radí predovšetkým politicko-hospodársku stabilitu.

Všeobecné podmienky

1. Produktivita práce

2. Zisk

3. Možnosť rastu trhu

Najzaujímavejšou výhodou je rast trhu. Podľa prieskumu 1400 nie amerických podnikateľov v Amerike malo nasledovné stanoviská pre efektívny rozvoj priamych investícií:

- prístup k odbytovým trhom	25 %
- prístup k trhu pracovných síl	23 %
- dopravné náklady	23 %
- daňové zvýhodnenie	11 %.

Všeobecne platí, že zahraničné investície využívajú v hostiteľskej krajine regionálne stimuly a vyberajú si menej rozvinuté regióny. Majú na to celý rad dôvodov:

- V mnohých prípadoch potrebujú zahraničné investície pre svoje podnikanie povolenie vlády hostiteľskej krajiny, ktorá býva založená na regionálnom rozvoji krajiny;
- Zahraniční investori sa snažia budovať image dobrých občanov a práve výber miesta podnikania v žiadanom regióne pomáha budovať dobré meno firmy;
- Medzinárodné korporácie reagujú vo všeobecnosti pomerne intenzívne na faktory cenových signálov;
- V niektorých regiónoch môžu byť zahraničné podniky jediným lokálnym zamestnávateľom;
- Zahraniční investori, ktorí len po prvý raz vstupujú na trh, nepoznajú ešte tradičné povinnosti voči určitým regiónom a inštitúciám. Sú viac nezávislé než už udomácnené podniky;
- Zahraniční investori sa koncentrujú hlavne na priemyselné odvetvia, ktoré sú relatívne miestne nezávislé, preto ich možno usmerniť do želaných regiónov.

Hostiteľská krajina môže takto pomerne silne ovplyvniť svoj regionálny rozvoj, ak sa jej podarí pritiahnúť zahraničných investorov. Táto skutočnosť, ako aj ďalšie nemenované výhody môžu viesť k zosilnenej reklame hostiteľských krajín, zameranej na získanie zahraničných investícií.

Dôležitým aspektom pre zahraničných podnikateľov je aspekt zdaňovania. Mnohé krajiny vytvárajú prostredníctvom nízkych daní stimuly pre prilákanie zahraničného kapitálu.

Hľadiska nadnárodnej regionalizácie

V posledných rokoch sa v odborných prácach a časopisoch začínajú uvádzať aj ratingy určujúcich faktorov pre PZI do krajín bývalého východného bloku.

V diskusiách o investičnej motivácii v krajinách východnej Európy medzi najdôležitejšie kritérium patrí politicko-hospodárska situácia. V súvislosti so stabilitou sú spojené aj otázky možností repatrializácie zisku, prípadne i investovaného kapitálu. Dôležitým motívom je i rozsah trhu a právne podmienky investovania.

Významnosť kritéria politicko-hospodárskej istoty vysvetľuje aj skutočnosť, že západní investori sú v nízkom zastúpení v Rusku a na Ukrajine napriek tomu, že sú tam mzdy ešte výrazne nižšie než v stredoeurópskych reformovaných krajinách. Práve nízke mzdy bývajú označované ako najatraktívnejšie kritérium pre investovanie vo východoeurópskych krajinách. Mzdy sú samozrejme iba jedným z mnohých určujúcich faktorov pre PZI. Obvykle sa porovnávajú celkové náklady dosiahnuteľné v hostiteľskej krajine s domácimi prípadne s tretími krajinami. Pre investora je však prvoradá bezpečnosť investícií.

V nasledovnej časti práce uvádzame ratingy krajín východného stredoeurópskeho regiónu podľa viacerých hľadísk.

Tabuľka č. 1

Určujúce faktory PZI v štátoch východnej Európy

Poradie	Faktor	Počet bodov ¹⁾
1	Politická stabilita	115
2	Významný domáci trh	71
3	Finančná stabilita	47
4	Kvalifikovaná pracovná sila	40
5	Potencionálna ziskovosť	35
6	Geografická poloha	33
7	Konkurenčné schopné náklady	28
8	Menová konvertibilita	15
9	Dopravná sieť / infraštruktúra	10
10	Legislatíva	6
11	Potenciálna exportná základňa	5
12	Výhodný daňový systém	2

Zdroj: Stankovsky, J.: *Direktinvestitionen in Osteuropa*, Wien, Bank Austria / WIFO, 1996, str. 26 a 27.

Tabuľka bola vypracovaná na základe prieskumu v rámci západných investorov v roku 1993; každý označil 3 faktory bodmi 3, 2 a 1.

Čo sa týka jednotlivých krajín:

Tabuľka č. 2

Bonita východných európskych krajín podľa Euromoney, marec 1994, z celosvetového hľadiska

Celkové poradie	Výkonosť hospodárstva	Politické riziko	Zadĺženosť	Prístup k medzinárod. financiám	Úverový rating	Celkom
max.počet bodov	25	25	20	20	10	100
40 Česko	16,0	17,5	19,5	9,4	3,9	66,2
44 Maďarsko	14,8	15,6	18,5	9,5	2,3	60,7
64 Slovensko	9,3	12,1	19,5	5,5	0,0	46,3
73 Slovinsko	12,2	14,9	10,0	6,0	0,0	43,1
74 Rumunsko	9,4	10,3	19,6	3,8	0,0	43,0
80 Poľsko	13,2	11,5	9,2	8,0	0,0	41,8
88 Bulharsko	9,4	7,8	17,8	3,0	0,0	38,1
138 Rusko	6,4	7,3	10,0	2,3	0,0	26,0
149 Ukrajina	6,2	5,1	10,0	1,5	0,0	22,7
Pre porovnanie						
2 Rakúsko	22,4	24,3	20,0	20,0	10,0	96,7
31 Grécko	14,9	17,8	20,0	16,2	3,1	72,0
38 Čína	17,8	18,0	19,6	9,3	3,9	68,6
43 Indonézia	16,1	16,3	18,6	9,4	3,1	63,5

Zdroj: Stankovsky,J.: citovaná práca str. 15, prebrané z Euromoney, (3), 1994

Jednotlivé údaje predstavujú:¹

- V rámci výkonnosti hospodárstva je zohľadnený ekonomický rast, menová stabilita, vývoj bežného účtu platobnej bilancie, verejných financií a miera nezamestnanosti.

- Politické riziko je definované ako riziko nezaplatenia za poskytnuté tovary a služby, pôžičky, dividendy alebo zabránenie repatriácie kapitálu. Kategória neodráža dôveryhodnosť individuálnych obchodných partnerov v krajine.

- V kategórii dlhové indikátory získané skóre odráža hodnotenie krajiny vzhľadom na pomer dlhovej služby k exportu, bilanciu bežného účtu k HDP a pomer zahraničného dlhu k HDP, zohľadňuje sa aj reštrukturalizácia zahraničného dlhu krajiny.

Úverový rating je priemerom ratingového hodnotenia krajiny Moody's, Standard & Poos a IBCA.

- Prístup k medzinárodným financiám reflektuje možnosť rýchleho prístupu krajiny na medzinárodné kapitálové trhy.

¹ Brucháčová, Anna: Porovnanie hospodárskeho a menového vývoja v SR, ČR, Maďarsku, Poľsku a Slovinsku. IMFS NBS, 1995, strany 5 a 6.

Novšie údaje, t.j. z rokov 1995 a 1996 sú uvádzané už v inom zoskupení, porovnateľné sú však základné údaje: umiestnenie podľa poradia a body celkom (podľa Euromoney 9/1995 a 9/1996)

Tabuľka č. 3

krajina	umiestnenie - poradie		umiestnenie - poradie	
	september 1995		september 1996	
Česko	41	1	35	2
Maďarsko	44	2	44	3
Slovinsko	50	3	34	1
Slovensko	51	4	49	4
Poľsko	72	5	55	5

Tabuľka č. 4

krajina	celkove body - poradie		celkove body - poradie	
	september 1995		september 1996	
Česko	69,3	1	73,6	2
Maďarsko	63,8	2	67,2	3
Slovinsko	60,5	3	62,2	1
Slovensko	60,1	4	73,8	4
Poľsko	48,4	5	57,1	5

V rámci uvedených krajín je Slovensko vo výkonnosti hospodárstva hodnotené v septembri 1995 na 5. mieste, v oblasti politického rizika na 5. mieste, v zadĺženosti na 2. mieste, v úverovom ratingu na 4. mieste a v prístupe k medzinárodným financiám na 5. mieste, čo celkovo predstavuje uvádzané 4. miesto.

Jednoznačný a výrazný postup zaznamenáva Slovinsko popri raste všetkých krajín, pričom postup Slovenska zo 64 na 49 miesto v celosvetovom meradle tiež nie je zanedbateľný.

Tabuľka č. 5

Vzájomné hodnotenie piatich reformovaných krajín je nasledovné: (stred roku 1994)

Kritérium	Česko	Maďarsko	Poľsko	Slovinsko	Slovensko
Politická stabilita	1	2 - 4	2 - 4	2 - 4	5
Výkonnosť hosp.	1	3	4	2	5
Finančná bonita	1	2	5	3 - 4	3 - 4
Veľkosť trhu	2 - 3	2 - 3	1	5	4
Celkové hodnotenie v bodoch^{x)}	18,5	13,5	11,0	10,5	6,5
Celkové poradie	1	2	3	4	5

Zdroj: Stankovsky, J.: citovaná práca str. 15

^{x)} 1 miesto = 5 bodov

5 miesto = 1 bod

Vzhľadom na určitú zastaranosť údajov možno predpokladať lepšie hodnotenie Slovenska v súčasnosti v kritériách výkonnosti hospodárstva a finančnej bonity.

Tabuľka č. 1, ktorá obsahuje určujúce faktory PZI v štátoch východnej Európy jednoznačne, s veľkou prevahou stanovuje prioritu faktora politickej stability a potom so značným odstupom faktora veľkosti domáceho trhu. Všetky ostatné faktory majú už výrazne nižšie hodnoty. Z toho treba aj vychádzať pri hodnotení našich šancí v rámci potenciálnych zahraničných záujmov o investovanie na Slovensku. Domáci trh, to je celkovo objektívny ukazovateľ a ten máme malý, v politickej stabilite v rámci hodnotenia uvedených piatich krajín sme na piatom mieste a to ako v rámci hodnotenia faktorov v tabuľke č. 2, tak i v tabuľke č. 5. To všetko naznačuje zatiaľ nie dostatočnú dôveryhodnosť našej krajiny pre potenciálnych zahraničných partnerov.

Pomerne nízky stav PZI na Slovensku, t.j. ako výber lokality umiestnenia zahraničných aktivít zdôvodňujú aj závery štúdie z roku 1993 komisie expertov FIAS (Poradenská služba pre zahraničné investície), ktorá je spoločným servisom Medzinárodnej finančnej korporácie (IFC) a Svetovej banky.

Podľa tejto štúdie existujú štyri hlavné príčiny, prečo je prílev PZI pomalý a prečo ich veľká časť vstupuje iba v malom rozsahu do nášho regiónu.

- Po prvé, krajina potrebuje vytvoriť veľmi konkurenčnú investičnú klímu, aby prilákala priame zahraničné investície takého druhu, aké by Slovensko mohlo a malo prilákať. Nakoľko domáci trh je malý, Slovensko musí zostať exportne orientovaným hospodárstvom. Ďalej ak má byť úspešným v budúcnosti, musí vyvíjať nové výrobky, rozvíjať nové priemyselné odvetvia, aby našlo trhy na západe a kdekoľvek vo svete. Ak má krajina reštrukturalizovať a rozvíjať hospodárstvo v súlade s takouto exportne orientovanou stratégiou, Slovensko musí pritiahnúť exportne orientovaných zahraničných investorov. Pokiaľ sa jedná o investorov, veľkí a strední zahraniční investori, ktorí by mali o Slovensko záujem, hľadajú vonkajšie trhy pre smerovanie ekonomických tokov z alebo cez Slovensko.

Ako súčasť svojho úsilia o zavedenie cenovo najefektívnejšej výroby a distribučných sietí títo hľadajú možnosti pre zabezpečovanie surovín a polotovarov za výhodných podmienok, ako aj miesta na premiestnenie niektorých svojich výrobných kapacít z krajín s vysokými nákladmi. Skúsenosti ukazujú, že zahraniční investori hľadajúci základne pre export majú veľkú voľnosť pri výbere investičných miest. Na rozdiel od investorov, orientovaných na domáci trh, investori orientovaní na export si môžu vybrať a zvoliť investičné miesta, ktoré poskytujú najlepšie zloženie podnikateľskej infraštruktúry, kvalifikovanosti, surovín a polotovarov, noriem akosti, právnych a politických inštitúcií atď. Na vyhodnotenom základe súčasných podmienok

Slovensko ešte musí vytvoriť dostatočné konkurencieschopné podnikateľské prostredie, aby pritiahlo takéto proexportne orientované priame zahraničné investície.

- Druhou príčinou je, že hoci Slovensko presunulo svoju orientáciu viac smerom k trhom ES, niektoré oficiálne dokumenty a výroky indikujú, že nádeje sa ešte stále sústreďujú v prosperitu sektorov minulej priemyselnej štruktúry (napr. udržovanie existujúceho ťažkého priemyslu, ktorý v budúcnosti nemusí mať veľký potenciál). V skutočnosti sa zahraniční investori rozhodnú investovať len ak podmienky v hostiteľskej krajine a možnosti uplatnenia na trhu zodpovedajú stratégii ich spoločnosti. Zapoja sa len ak trhové vyhliadky sú dobré.

- Po tretie Slovensko čelí veľmi tvrdej konkurencii. Konkurenčné štáty Slovenska, ako Maďarsko a Česko, sú ponímané ako najlepšie investičné miesta medzi transformujúcimi sa hospodárstvami. Poľsko poskytuje veľký domáci trh a taktiež sa považuje za dobré miesto pre vytvorenie platformy pre export. Mnoho investorov už získalo určitý stupeň dôvery a skúsenosti s obchodovaním v týchto krajinách.

- Štvrtou príčinou je, že čo sa týka Slovenska, investori považujú riziko krajiny za vysoké. Predovšetkým je to nový nezávislý štát. Ďalej súčasná nie dostatočne stabilná situácia ovplyvnila vnímanie Slovenska v porovnaní s jej susedmi.

Hľadiská národnej regionalizácie

Slovenská republika za sledovaných cca šesť rokov vstupu priamych zahraničných investícií v regionálnej oblasti zaznamenáva takmer opačné tendencie, než tie, ktoré sme uviedli v úvodnej časti regionálnych aspektov v hostujúcej krajine. Tento odlišný vývoj je nepochybne v dôsledku nábehového obdobia, keď zahraničný kapitál vstupuje do krajiny s nedostatočne vybudovanou komplexnou infraštruktúrou a pohľad zahraničných investorov s nie dostatočne vhodnou štruktúrou priemyslu a pod.

Miera rozmiestnenia zahraničného kapitálu na Slovensku podľa okresov jednoznačne dokazuje vysokú regionálnu nerovnomernosť jeho vstupu. Vyše šesťdesiat percentné sústredenie do oblasti Bratislava - mesto je dominantné oproti dvom až štyrom percentám v ďalších slovenských centrách (Banská Bystrica, Košice-mesto, Nitra, Prievidza, Rožňava, Humenné a Žiar nad Hronom) a ďalej už bezvýznamným, až takmer nulovým vstupom.

Zmiernenie tejto nepriaznivej situácie bude spočívať predovšetkým v postupnom odstraňovaní príčin, t.j. vybudovanie modernej telekomunikácie,

prepojenie cestného, najmä diaľničného systému na medzinárodné komunikácie a na vlakové, letecké a vodné tranzitné systémy.

Cieľové presmerovanie priamych zahraničných investícií do odľahlejších regiónov by mohla priniesť diferenciacia kombinovaných výhod daňových, finančných a iných z regionálneho hľadiska na základe záujmových oblastí vychádzajúcich z celospoločenských potrieb ekonomiky.

Osobitný význam pre regionálny rozvoj má vstup veľkých zahraničných investícií, ktoré v mnohých prípadoch evokujú ďalšie vyvolané investície v hostiteľskej krajine, ktoré sa grupujú z oblasti domácich podnikov a ktoré by si samostatne väčšinou ani nemohli vytvoriť medzinárodné organizácie. V danom prípade ide o tzv. multiplikačné efekty s výrazným vplyvom na regionálny rozvoj.

Aj v tomto prípade môžeme ako príklad uviesť firmu Volkswagen, a.s., ktorá vyvolala nadväznú výrobnú kooperáciu predbežne 15 slovenských menších podnikov, ktoré budú dodávať súčiastky a komponenty pre centrálu firmy Volkswagen. Podniky sú z rôznych odborov a zároveň z rôznych regiónov.

K masovejšiemu vstupu veľkých investícií však treba dodať, že tieto si vyžadujú náročnejšie podmienky a zábezpeky než malé a stredné podniky. Veľké zahraničné organizácie majú vždy charakter strategického záujmu a sú umiestňované v takých lokalitách, ktoré umožňujú ich dlhodobé a efektívne zakotvenie. V makroekonomickej oblasti ide predovšetkým o vytváranie priaznivej ekonomickej klímy v kombinácii s politickou a sociálnou stabilitou. V ostatných podmienkach - okrem uvedenej náročnosti na komplexnú infraštruktúru ide aj o ponuku kvalifikovanej (relatívne lacnej) pracovnej sily, schopnosti domáceho trhu absorbovať časť produkcie, menovú stabilitu, únosnú mieru zahraničného zadĺženia a nie veľkú mieru inflácie.

Pre veľké zahraničné organizácie má svoj význam (i keď nie prvoradý) aj dlhodobosť platnosti legislatívnych a fiškálnych predpisov, aby prepočty a úvahy o vstupe zahraničného kapitálu do našej ekonomiky platili dlhšie obdobie. Zatiaľ u nás tento princíp nie je dostatočne dôveryhodný z hľadiska častých zmien, najmä v oblasti našej legislatívy.

presunu zdrojov.

V dôsledku snahy hostiteľských krajín - najmä rozvojových - získať určitú kontrolu nad priamymi zahraničnými investíciami bol vytvorený celý rad tzv. nových noriem medzinárodného presunu zdrojov. Ide napr. o joint ventures, dodávky kľúčových dielcov, zmluvný manažment, medzinárodnú kooperáciu a pod.

Samostatné obstarávanie zdrojov môže byť však (najmä pre chudobnejšie krajiny) príliš drahé. Napriek tomu sa ukazuje ideálnou kombináciou oboch ciest, t.j. jednak prostredníctvom priamych zahraničných investícií a prostredníctvom trhu v takej proporcii, aká vykazuje najvyšší efekt pre hostiteľskú krajinu.

Implikácia priamych investícií nie je problémová iba pre rozvojové krajiny. Aj mnohé priemyselné krajiny sa obávajú, že zahraničné investície zaberú významné domáce podniky, ktoré vyrábajú predovšetkým priemyselnú technológiu a tým odstavia domáci technický vývoj. Kontrolné opatrenia týkajúce sa technologického transferu (najmä národná kontrola) privádzajú tak priame zahraničné investície do politických vzťahov. Národné smery proti transferu technológie nie sú jasné a sú často protirečivé, preto priame investície predstavujú iba jednu cestu (prostriedok) pre transfer technológií. Napriek tomu rastie význam technologickej súťaže medzi podnikmi a ekonomikami. Dôsledky pre technický rozvoj, ktoré prinášajú priame zahraničné investície, sa stávajú predmetom čoraz väčšej pozornosti politikov hostiteľskej krajiny.

Aj v rozvinutých krajinách sa volalo po kontrole, regulovaní vstupujúcej zahraničnej technológie. Reštrikcie voči priamym investíciám sa vyhlasovali za ochranu domáceho priemyslu pred zahraničnou konkurenciou. Zástanci takéhoto prístupu argumentovali, že kombinácia vysokej technológie a lacnej zahraničnej pracovnej sily musí narušiť technologický export danej krajiny. K tomu je však protiargument, že ide o export zastaralej technológie, tak sa predlžuje životný cyklus týchto technológií, a to ako pre danú firmu, tak aj pre danú krajinu. Doterajšie skúsenosti poukazujú na to, že technologické know-how nie sú pre svoj intelektuálny charakter dostatočne kontrolovateľné. Snahy o ohraničenie úniku vedeckých poznatkov sú viac menej neúspešné.

Aké sú podnikateľské ciele pre výber a transfer technológie?

Primárnym cieľom pri výbere technológie je predovšetkým dosiahnutie uspokojivej rentability. Pre tento cieľ sa ponúka viacero možností, t.j. na jednej strane rôzne technológie a rôzne realizačné zábezpeky na strane druhej.

Okrem uvedeného je významný vzťah medzi kapitálovými a pracovnými nákladmi a stanovením najrentabilnejšej technológie. Pritom sa musí brať do úvahy skutočnosť, že výška pracovných nákladov nemôže byť jediným merítkom pre výber technológie ale tieto náklady musia byť zohľadňované aj z úrovne dosahovanej produktivity práce aby sa mohlo rozhodovať o pracovne alebo kapitálovo náročnej technológii.

Technológia môže slúžiť aj ako cieľ - dosiachnutie odbytových trhov. Môže slúžiť na prekonanie vstupných bariér na určitý trh. To platí obvykle pre najvyššiu technológiu, o ktorú majú záujem určité krajiny a ktorá sa uplatňuje predovšetkým v rámci multinacionálnych podnikov.

Voľba určitej technológie môže pôsobiť aj v prípade podpory opatrení pre dodatočný export z tuzemska do cudziny. V tomto prípade bude technológia volená tak, že bude viazaná na určité špecifické materiály (suroviny), ktoré sú k dispozícii iba v tejto konkrétnej krajine. Týmto spôsobom sa môžu prekonať aj určité dovozné reštrikčné opatrenia v hostiteľskej krajine.

Faktor ľudskej pracovnej sily hrá pri výbere technológie rozhodujúcu úlohu. Úroveň vzdelania pracovných síl v hostiteľskej krajine vytvára základ pre určovanie použiteľnej technológie. Pritom sa hodnotí aký počet vzdelaných a nevzdelaných pracovných síl je v zahraničí k dispozícii. V daných súvislostiach má významnú úlohu aj úroveň plátov. Pritom nejde samostatne o absolútnu výšku miezd, ale aj o produktivitu práce. Nízke mzdy pri nízkej produktivite práce môžu byť drahšie ako kapitálovo náročná výroba v krajine s vysokými mzdami. Pri rozhodovaní o produktivite práce, ktorá indukuje mzdové náklady musí sa podnik rozhodnúť, či v cudzine nasadí výrobnú technológiu, ktorá bude kapitálovo alebo pracovne intenzívna. Okrem toho tam, kde je prebytok lacných a málo vzdelaných pracovných síl vzniká otázka, či lokálny manažment, ktorý je k dispozícii konkrétnej technológii aj zvládne.

Výber určitej technológie často podmieňujú aj zvláštne nároky na predzásobenie materiálom. Kvalita materiálu (surovín) má výrazný vplyv na vyrábaný výrobok. Ak v určitej krajine tieto materiály nie sú k dispozícii - musia sa dovážať. Aj tu sa môžu vyskytnúť určité reštrikcie pre konkrétnej technológii. Popri kvalite má dôležitý význam aj istota pravidelnosti v zásobovaní. Surovinovo náročné výrobky v takých krajinách, ktoré nimi nedisponujú a musia ich dovážať a majú zároveň aj nízke devízové rezervy môžu vytvárať závažnú prekážku pre inštalovanie určitej technológie.

Jedným z najvýznamnejších faktorov pre výber technológie je rozsah odbytu. K tomu musí byť zodpovedaná aj otázka výberu adekvátneho výrobku pre konkrétny trhový priestor. Otázka výrobku závisí predovšetkým od štruktúry spotrebiteľov v cudzine. V tejto súvislosti spoluurčuje výber technológie možnosť cenovej stratégie v danej krajine. Vysoko technicky náročné technológie sú možné iba pri určitej štruktúre zákazníkov alebo závisia od veľkosti objemu vyrábanej produkcie.

Požiadavky na kvalitu môžu viesť k rozličným technológiám v rozličných krajinách. Tuná majú obvykle najvyššie požiadavky najvyspelejšie krajiny.

Stav medzinárodného transferu technológie na Slovensku

Z pozície hostiteľskej krajiny

Na základe našich návštev v konkrétnych výrobných podnikoch možno konštatovať v tejto súvislosti jednoznačne pozitívne hodnotenie. Takmer jednotne sa hodnotí vstup zahraničných partnerov do joint ventures v oblasti technológie v tom zmysle, že bez modernej technológie, ktorou prispel zahraničný investor do spoločného podniku by nemohli existujúce domáce podniky dlhodobo dosahovať zvýšené výrobné parametre, nakoľko by na inovačné účely nemali dostatok vlastných zdrojov. Vklady zahraničného partnera majú formu finančnej hotovosti, ktorá slúži predovšetkým na nákup technologického zariadenia, ďalej dodávok strojného zariadenia, know-how, licencií, leasingu a pod.

Spojenie so zahraničným partnerom prinieslo v každom sledovanom prípade pozitíva domácim podnikom v oblasti zvýšenia technickej úrovne výroby a zároveň zvýšenia kvality výrobkov, zvýšenie kvalifikácie pracovníkov. Naša krajina v prevažnej miere spĺňa podmienky pre umiestnenie vysokej technológie, nakoľko vzdelanosť obyvateľstva má vysokú úroveň a aj pri určitých nových prvkoch technológie je tu možnosť rýchleho preškolenia konkrétnych pracovníkov. Pre zahraničného partnera v našej krajine existuje významný efekt možnosti kombinácie vzdelanej pracovnej sily s nízkymi mzdami, čo tvorí v súčasnosti aj jeden z najvyhľadávanejších stimulov pri rozhodovaní o investovaní na Slovensku.

Z pozície hostujúcej krajiny

Naše prvé výsledky vývozu kapitálu do zahraničia sú zatiaľ jednak veľmi nízke a sústreďujú sa predovšetkým do obchodnej a servisnej činnosti. Vo výrobnej oblasti ide zatiaľ iba o niekoľko prípadov v strojárskej výrobe, kde je aj vývoz technológie a know-how, z ktorých však zatiaľ nie je možné zovšeobecniť závery.

Záver

Zahrančný kapitál by mohol zohrať v našej ekonomike významnú úlohu. Podľa Ministerstva hospodárstva SR predpokladaná investičná náročnosť procesu reštrukturalizácie u revitalizácie priemyslu v rokoch 1996 - 2000 je vo výške 216,9 mld Sk, z čoho vlastné zdroje podnikateľskej sféry predstavujú 150,7 mld Sk. Vo zvyšnom obnose sa ráta s priestorom i pre ostatné zdroje, z ktorých by tu mal zohrať významnú úlohu zahraničný kapitál a úvery domácich bánk.

Vstup zahraničného kapitálu v doterajšej úrovni 24,2 mld Sk je nízky, najmä v porovnaní so susednými transformujúcimi krajinami.

Podiel prílevu PZI na HDP v roku 1995 bol v SR 1,02 % a v prvom polroku 1996 bol 0,82 %².

Pre porovnanie: V Českej republike bol podiel prílevu zahraničného kapitálu na HDP 18,4 %³.

Z hľadiska výsledkov vplyvov, ktoré priame zahraničné investície so sebou prinášajú, už v minuloročnej štúdií sme zhodnotili mnohé pozitíva - predovšetkým na podnikovej úrovni ako aj problémy, ktoré sú spojené s ich pôsobením na Slovensku (lit. č. 3).

V našom výskume sme sa sústredili vo väčšej miere na pôsobenie PZI vo vybraných makroekonomických oblastiach, ktoré však bezprostredne nadväzujú na výsledky v podnikovej sfére, nakoľko tieto ich vo svojich spätných väzbách bezprostredne ovplyvňujú.

Tento vzťah možno pomerne intenzívne hodnotiť v rámci spätného vplyvu PZI na podiel na platobnej bilancii, kde objem PZI dovozu na celkovom dovoze Slovenska v prvom polroku 1996 činí 33,8 % a podiel vývozu PZI na celkovom vývoze Slovenska je 32,4 % . Zaznamenávame aj pomerne rýchlu adaptabilitu spoločných podnikov a rýchlosť nábehu výroby, ktorá je vo väčšine prípadov proexportná. Nezaznamenávame vyššie spätné odčerpávanie devízových rezerv, ktoré sa očakávalo v súvislosti s novým technologickým vybavením spoločných podnikov, ktoré je v nábehových rokoch obvyklé. Dovozy aktivity spoločných podnikov síce mierne prevyšujú vývoz, ale nepredstavujú výraznejší dopad na úroveň devízových rezerv.

Vývoz nášho kapitálu do zahraničia predstavuje zatiaľ malý obnos 1,9 mld Sk k 30.6.1996 a doposiaľ nespôsobuje negatívne dopady. Tým, že sa sústreďuje predovšetkým do obchodnej oblasti, neohrozuje zamestnanosť na Slovensku a naopak môže spôsobiť čiastočné oživenie vývozných činností, pokiaľ sa obchodná činnosť týka tovarov vyrábaných na Slovensku.

Z hľadiska zamestnanosti majú PZI vstupujúce na Slovensko významný vplyv na udržanie, prípadný rast tuzemskej zamestnanosti, rastu kvalifikácie pracovných síl a rastu miezd. Významným faktorom pre usídlenie zahraničného kapitálu je faktor pracovných síl, ktorý môžeme ponúkať na úrovni vysokokvalifikovaných ako i kvalifikovaných pracovných síl s veľmi lukratívnym efektom, ktorý v našich súčasných podmienkach plynie z nízkej úrovne miezd. Preto pri výbere miesta pre PZI budú významným faktorom nízke pracovné náklady a to najmä u tých výrobných, ktoré sú pracovne náročné.

---

² Prameň: Bulletin a Ekonomický monitor ŠÚ SR, jún 1996

³ Prameň: Bankovníctví, 1996, č. 11, s. 14

Aspekt prínosu zisku vedie k štruktúrno-politickým cieľom, v rámci ktorých kritérium know-how zaujíma centrálnu miesto. Ide jednak o technologické know-how, spojené s personálnymi a firemnými špecifikami a jednak o know-how v oblasti riadenia, nakoľko prvé bez druhého nemá žiadnu mimoriadnu hospodársku hodnotu.

Aplikácia konkrétnej technológie je prepojená najmä s jeho výraznou previazanosťou v konkrétnom mieste sídla organizácie. Kvalita a intenzita technológie anticipuje jednak priame aspekty, ako aj spätné väzby s rôznymi subdodávateľskými organizáciami, a to ako v tlaku na úroveň produkcie, tak aj v nepriamych zamestnaneckých efektoch.

Nízkou úroveň miezd na Slovensku v porovnaní s európskym štandardom síce zahraniční investori využívajú, no pokladajú ju za dočasný jav, o ktorý nemožno opierať dlhodobé investície. Preto je dôležité, aby naša vláda urobila všetko pre posilnenie druhej stránky tejto komparatívnej výhody - kvalifikovanosti pracovných síl a ich tvorivých inovačných schopností. To znamená predovšetkým rozvoj školstva a jeho pozdvihnutie na kvalifikovane vyššiu úroveň, ale aj podporu národného výskumu a inovačnej aktivity, aby sme boli schopní prilákať záujem zahraničného kapitálu aj novými myšlienkami a tvorivými schopnosťami ľudí.

Z nadnárodného regionálneho hľadiska z rôznych ratingov, uverejňovaných v odborných časopisoch vyplýva, že pre voľbu určitej krajiny potenciálnymi investormi má kľúčový význam faktor politicko-hospodárskej istoty a v menšej, ale významnej miere faktor veľkosti trhu. Tieto v súčasnosti vychádzajú v uvedených hodnoteniach pre Slovensko nie dostatočne pozitívne a sú zrejším dôvodom pomerne nízkeho investovania na Slovensku. Z tohto dôvodu k nám zrejme prichádza skôr krátkodobý kapitál (obchod, služby a menšie výrobné podniky), nakoľko veľké investície požadujú dlhodobé záruky istoty a bezpečnosti.

Z miestneho regionálneho hľadiska, a to predovšetkým pre veľké podniky, ktoré majú nadviazanú vnútornú kooperáciu je významná úroveň dopravného systému danej krajiny. Ide predovšetkým o výrobu súčiastok a komponentov, ktoré sú previazané na miestne podmienky v konkrétnom dopravnom systéme. Viacpodnikové kooperácie chcú ušetriť aj na transporte súčiastok a preto časová úspora v rámci dopravy bude mať významný vplyv pri výbere miesta usídlenia organizácie a jeho prístupu k diaľnici, letisku, či železničnej alebo lodnej doprave. Tento aspekt sa vždy zohľadňuje v dvojstrannom národnom rozpätí od centra po miesto ďalšieho spracovania a späť.

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. Handwörterbuch Export und Internationale Unternehmung.
Stuttgart, C.E. Poeschel, 1989. 2435 s.
2. HOŠKOVÁ,A. - ŠESTÁKOVÁ,M.: Medzinárodné podnikanie.
Bratislava, Elita 1993. 157 s.
3. HOŠKOVÁ,A.: Zahraničný kapitál v ekonomike Slovenska.
Bratislava, IMFŠ NBS 1995. 51 s.
4. JANÁČKOVÁ,A.: MERVART,J.: Měnové aspekty přílivu zahraničního kapitálu.
Praha, Institut ekonomie ČNB 1993. 53 s.
5. PAUSENBERGER,E.: Internationalisierung von Unternehmen.
Stuttgart, Verlag Schäffer - Poeschel, 1994. 156 s.
6. PICHL,C.: Direktinvestitionen und Beteiligungen im Ausland.
WIFO - Monatsberichte, 1989, č. 6.
7. PLUM,C.: Auswirkungen von Direktinvestitionen in Empfängerländern.
Köln, Verlag Josef Eul, 1994. 291 s.
8. STANKOVSKY,J.: Direktinvestitionen in Osteuropa.
Wien, Bank Austria 1996. 119 s.